

خلاصه گزارش
«راهکارهای بهبود رتبه ایران در گزارش انجام کسب و کار بانک جهانی»
۶. نماگر دریافت اعتبار»

معاونت پژوهش‌های اقتصادی

دفتر: مطالعات اقتصادی

شماره مسلسل: ۱-۲۲۰۱۳۷۵۵

تاریخ انتشار: ۱۳۹۳/۴/۱۱

گزارش‌های سالیانه «سهولت انجام کسب و کار» که از سال ۲۰۰۵ توسط بانک جهانی منتشر می‌شود، به بررسی محیط حقوقی و اداری کسب و کار در ۱۸۹ کشور جهان می‌پردازد. در این گزارش‌ها با رصد وضعیت ۱۰ فرآیند مختلف کسب و کار در قالب ۱۰ نماگر شروع کسب و کار، اخذ مجوزهای ساخت و ساز، دسترسی به انرژی الکتریکی، ثبت مالکیت، دریافت اعتبار، حمایت از سهام‌داران خرد، پرداخت مالیات، تجارت فرامرزی، اجرای قراردادهای حل و فصل ورشکستگی؛ کشورها رتبه‌بندی می‌شوند. جایگاه ایران در این گزارش‌ها در سال‌های گذشته به تدریج بدتر شده به گونه‌ای که براساس آخرین گزارش در سال ۲۰۱۴، رتبه ۱۵۲ به جمهوری اسلامی ایران تعلق گرفته است.

با توجه به وضعیت نامناسب جمهوری اسلامی ایران در گزارش مذکور، گروه مطالعات کسب و کار در مرکز پژوهش‌های مجلس، به سفارش کمیسیون حمایت از تولید ملی و نظارت بر اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی پروژه‌ای مطالعاتی با هدف «بهبود رتبه ایران در گزارش انجام کسب و کار» را آغاز کرد. در این پروژه، با به‌کارگیری روش‌های کتابخانه‌ای و پیمایشی، مجموعه‌ای از راهکارها و پیشنهادهای اصلاح، حذف یا وضع قوانین، مقررات و رویه‌های اجرایی به منظور دستیابی به جایگاه اول منطقه در هر نماگر، با فرض ثبات وضعیت همه کشورها براساس گزارش ۲۰۱۴ بانک جهانی ارائه شده است. در این مطالعات همچنین انطباق مندرجات گزارش‌های بانک جهانی درباره ایران با واقعیات موجود در کشور مورد بررسی قرار گرفته است. نکته قابل توجه، اختلاف فاحش اطلاعات مورد استفاده بانک جهانی برای تعیین وضعیت و رتبه ایران، با اطلاعات صحیح و واقعی است به طوری که گام نخست برای بهبود رتبه کشور، اصلاح اشتباهاتی است که به دلیل ارائه اطلاعات ناقص و یا قدیمی از طریق پرسش‌شوندگان منتخب بانک جهانی، به واشنگتن ارسال می‌شود.

براساس واقعیتهای جاری کشف شده در راستی‌آزمایی‌های انجام شده توسط محققان مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی،^۱ امتیاز ایران در مؤلفه «قدرت حقوق قانونی» در نماگر دریافت اعتبار ۶ از ۱۰ است، اما در گزارش ۲۰۱۴ انجام کسب و کار بانک جهانی، به اشتباه ۴ از ۱۰ محاسبه شده است. ارائه اطلاعات صحیح و واقعی به بانک جهانی موجب بهبود رتبه ایران از ۸۶ به ۵۵ خواهد شد. در جدولی که در ادامه می‌آید راهکارهای قانونی، مقرراتی و اجرایی به منظور دستیابی ایران به رتبه اول در میان کشورهای منطقه سند چشم‌انداز در نماگر دریافت اعتبار از گزارش انجام کسب و کار بانک جهانی ارائه شده است.

۱. مشخصات گزارش تفصیلی به این شرح است: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (دفتر مطالعات اقتصادی؛ گروه مطالعات محیط کسب و کار)، «راهکارهای بهبود رتبه ایران در گزارش انجام کسب و کار بانک جهانی ۶. نماگر دریافت اعتبار»، شماره مسلسل ۱۳۷۵۵، تیرماه ۱۳۹۳.

جدول راهکارهای قانونی، مقرراتی و اجرایی پیشنهادی برای بهبود رتبه ایران در نماگر دریافت اعتبار گزارش انجام کسب و کار بانک جهانی

بلندمدت	میانمدت	کوتاهمدت	
<p>تدوین و تصویب قانون جامع وثایق با هدف</p> <ul style="list-style-type: none"> - احصای طیفی از اموال و دارایی‌های قابل توثیق و پذیرش وثایق با دو شرط «داشتن ارزش عرفی» و «اطمینان آور بودن»: شامل ضمانتنامه‌ها، اموال و دارایی‌های عینی، دارایی‌های سرمایه‌گذاری، دارایی‌های مبتنی بر حقوق خاص، مالکیت‌های فکری، حق اختراع و... - تجمیع قوانین و مقررات پراکنده درخصوص وثیقه و رویه‌های حقوقی و قضایی مربوطه - تفاوت قائل شدن بین رهن و وثیقه (تضمین) به دلیل وجود چارچوب خاص و محدود در عقد رهن و معرفی وثیقه و حق تضمین به عنوان یک عقدی با خصوصیات متفاوت از رهن - امکان به‌کارگیری رهنه‌های متغیر و سایر رهنه‌های مندرج در پرسشنامه بانک جهانی <p>اصلاح قوانینی که باعث نامطلوب شدن رتبه ایران در نماگر دریافت اعتبار شده‌اند:^۱</p> <ul style="list-style-type: none"> - حذف ابتدای ماده (۷۷۴) قانون مدنی مبنی بر بطلان «رهن دین و منفعت» و شرط عین معین بودن رهن: با این کار طیفی از اموال و دارایی‌ها می‌توانند به عنوان وثیقه قرار بگیرند و نمره ایران نیز در سؤال مربوط به بخش حقوق قانونی دریافت اعتبار افزایش می‌یابد. - اصلاح ماده (۷۷۳) قانون مدنی: «هر مالی که قابل نقل و انتقال قانونی نیست نمی‌تواند مورد رهن واقع شود»: به‌طور مثال بیمه‌نامه‌ها، حق ثبت، اسناد دریافتی یک شرکت و... که شاید موضوع نقل و انتقال نباشند ولی در اکثر کشورها به عنوان وثیقه پذیرفته می‌شوند. 			<p>راهکارهای قانونی</p>

۱. موارد مذکور در این بخش می‌تواند در پیشنهاد تصویب قانون وثایق بانکی نیز مورد توجه قرار بگیرد.

بلندمدت	میان مدت	کوتاه مدت	
<p>– الحاق یک تبصره به ماده (۷۷۲) قانون مدنی: براساس ماده مذکور: «مال مرهون باید به قبض مرتهن یا به تصرف کسی که بین طرفین معین می‌گردد داده شود»: در سؤال دوم و سوم از مؤلفه حقوق قانونی نماگر دریافت اعتبار، شرط ندادن حق تصرف در وثیقه به بانک یا مؤسسه اعتباردهنده^۱ به‌عنوان یک امتیاز مثبت تلقی می‌شود که با وجود این ماده، ایران نمره این بخش از سؤال را دریافت نمی‌کند. بند پیشنهادی الحاقی: تنظیم سند رسمی مربوط به رهن در حکم قبض است. مراتب مربوط به رهن باید در سند مالکیت و مرجع ثبت مربوط درج گردد.</p> <p>– الحاق به قانون مدنی (رهن): امکان تسری وثیقه به صورت خودکار به محصولات، عواید و جایگزین‌های وثیقه اولیه (اصلی) و دارایی‌های آتی ناشی از آن، وجود داشته باشد.^۲</p> <p>– الحاق به قانون ورشکستگی: تعریف و ایجاد سازوکار «بازسازی»^۳ و یا بازپروری شرکتی که در آستانه ورشکستگی قرار دارد. به‌موجب این سازوکار، شرکتی که علائم ورشکستگی را دارد بدون آنکه دستور انحلال و توقف فعالیت شرکت داده بشود، فرصتی برای تجدید ساختار و فعالیت به آن داده می‌شود.</p>			
<p>اتصال پایگاه داده‌های موجود در کشور از جمله پایگاه داده‌های سازمان امور مالیاتی کشور، شرکت‌های بیمه، ورشکستگی، شرکت پست، قوه قضائیه، ثبت احوال، شناسه ملی، ثبت شرکت‌ها، نیروی انتظامی، کارت‌های اعتباری و... به سامانه اعتبارسنجی با نظارت بانک مرکزی.</p>	<p>ایجاد سازوکار یکپارچه و واحد توسط بانک مرکزی در درون شبکه بانکی جهت وحدت رویه در اعتبارسنجی مشتریان و الزام به افشای این اطلاعات به مراجع نظارتی و همچنین الزام بانک‌ها به اعطای هرگونه اعتبار و وام براساس اطلاعات اعتباری مذکور.</p>		<p>راهکارهای مقرراتی</p>

۱. موضوع سؤال ۲ و ۳ از مؤلفه قدرت حقوق قانونی.

۲. البته «تسری وثیقه به طور خودکار» به نمائات رهینه از نظر فقهی دارای اشکال است ولی چنانچه مورد قبول فقهای شورای نگهبان قرار گیرد، ضروری است جهت دریافت امتیاز این مسئله در قانون مدنی اصلاح و الحاق گردد. البته در صورتی که این موضوع به صورت شرط ضمن عقد رهن باشد اشکالی نخواهد داشت. بدیهی است چنانچه این پیشنهاد مورد قبول فقهای شورای نگهبان قرار نگیرد، باید راهکار دیگری در این خصوص اتخاذ گردد.

3. Reorganization Procedure

بلندمدت	میان مدت	کوتاه مدت	
	<p>- تأمین و توزیع اطلاعات اعتباری خرده‌فروشی‌ها، اعتباردهندگان تجاری و شرکت‌های ارائه‌دهنده خدمات عمومی (پرداخت‌های مربوط به قبوض آب و برق، تلفن همراه و...) که با این کار امتیاز کامل مؤلفه اطلاعات اعتباری دریافت خواهد شد. آیین‌نامه این مسئله توسط شورای ماده (۵) آیین‌نامه سنجش اعتبار مصوب ۱۳۸۶، به شرکت مشاوره رتبه‌بندی ایرانیان ابلاغ شده است ولی مؤسسات مربوطه اطلاعات و داده‌های مورد نیاز را ارائه نکرده‌اند.</p>	<p>- افزایش درصد پوشش اطلاعات اعتباری با اضافه شدن اطلاعات اعتباری مشتریان مؤسسات مالی و اعتباری به پایگاه اطلاعات مؤسسه مشاوره رتبه‌بندی اعتباری ایرانیان.^۱ با اضافه شدن اطلاعات اعتباری این مؤسسات، پیش‌بینی می‌شود درصد پوشش اطلاعات اعتباری از متوسط دنیا فراتر رود.</p> <p>- حذف عامل سلیقه مسئولان اعتباری بانک‌ها و ایجاد وحدت رویه در دریافت انواع وثایق وام در بانک‌های مختلف با نظارت بانک مرکزی</p>	<p>راهکارهای اجرایی</p>
	<p>- ایجاد سامانه ثبت وثیقه براساس نام وام‌گیرنده که به لحاظ جغرافیایی و براساس نوع دارایی قابل بازیابی باشد. تشکیل این سامانه می‌تواند توسط شرکت‌های رتبه‌بندی اعتباری نیز صورت بگیرد.^۲</p>		

۱. در حال حاضر فقط اطلاعات اعتباری مؤسسه ثامن و عسکریه در شرکت مشاوره و رتبه‌بندی اعتباری ایران ثبت می‌شود که در صورت اضافه شدن اطلاعات مربوط به سایر مؤسسات مالی و اعتباری، درصد پوشش اطلاعات اعتباری به نحو چشمگیری افزایش می‌یابد. گفتنی است تاکنون بانک مرکزی به دلیل نداشتن مجوز مؤسسات مالی و اعتباری اجازه اتصال به پایگاه اطلاعات اعتباری شرکت مشاوره و رتبه‌بندی ایران را به این مؤسسات نداده است. البته هرچند این مؤسسات دارای مجوز نیستند ولی به واقع همچون بانک‌ها به عملیات بانکی و وام‌دهی مشغول هستند.
۲. در برخی کشورها این سامانه (Collateral Registry) توسط شرکت‌های خصوصی رتبه‌بندی اعتباری با نظارت دولت ایجاد شده است، زیرا اطلاعات و داده‌های پایه مورد نیاز این سامانه توسط این شرکت‌های رتبه‌بندی اعتباری تأمین می‌شود. بر این اساس پیشنهاد می‌شود با فراهم نمودن زیرساخت‌های قانونی، سامانه مذکور توسط شرکت مشاوره و رتبه‌بندی اعتباری ایران (تنها شرکت رتبه‌بندی اعتباری خصوصی در ایران) تشکیل شود و نیازی به تشکیل این سامانه توسط دولت وجود ندارد.